

Kvalitetseftersyn på inklusions- og
specialundervisningsområdet
Afreportering om udfordringer og anbefalinger

Indledning

Inklusion har præget den offentlige debat siden 2012, hvor der blev gennemført en lovændring om inklusion af elever i den almindelige undervisning, og den daværende regering efterfølgende indgik en aftale med kommunerne om, at 96 % af eleverne i folkeskolen skal gå i den almene folkeskole. I Hjørring Kommune blev det i 2015 politisk besluttet, at 97 % af eleverne skulle gennemføre folkeskolen i en almenskolen.

Dette satte gang i en udvikling, hvor elever fra specialtilbud i specialklasser og specialskoler, blev overført til almenundervisningen i folkeskolen, samtidig med at færre elever blev visiteret til specialtilbud.

Målet med inklusion er, at alle elever skal have mulighed for at være en del af folkeskolens sociale og faglige fællesskab. Inklusion er dog ikke blevet opfattet sådan af alle. Historier om elever, der ikke får den nødvendige støtte i undervisningen, har præget mediebildet og dialogen i og omkring skolerne i Hjørring Kommune - og påvirket den generelle forståelse af omstillingen til øget inklusion. Samtidig har der være en tendens til, at mange lærere, pædagoger, forældre m.fl oplever, at inklusion er en udfordring, ligesom der fra flere sider er udtrykt tvivl om, hvorvidt de nødvendige ressourcer er fulgt med i processen.

Dette er væsentlige dele af baggrunden for, at der i foråret 2017 blev nedsat en styregruppe med ansvar for, at lave et lokalt kvalitetseftersyn på inklusions- og specialundervisningsområdet i Hjørring Kommunes skolevæsen. Styregruppen består af skoledistriktsledere fra almen- og specialområdet, leder af PPR samt forvaltning. Rammen for styregruppens arbejde ligger inden for de eksisterende økonomiske og politisk besluttede rammer.

Styregruppen har haft til opgave at lave et kvalitetseftersyn, der beskriver eksisterende tilbud, identificerer hovedudfordringer og kommer med anbefalinger til forbedringer på inklusions- og specialundervisningsområdet i Hjørring Kommunes skolevæsen. Denne afrapportering koncentrerer sig om, at beskrive hovedudfordringer og anbefalinger. Til rapporten er knyttet et bilag, der samlet set beskriver eksisterende tilbud på inklusions- og specialundervisningsområdet i folkeskolerne og HjørringSkolen (bilag 1).

Styregruppen vil gerne takke alle, der har været involveret i at kvalificere arbejdet. Tak til arbejdsgruppen bestående af skoleledere og PPR konsulenter. Tak til medlemmer af SektorMED undervisning. Og tak til alle involverede medarbejdere. Alle har bidraget med deres erfaringer og viden bl.a. i form af strukturerede dialoger, skriftligt materiale og kvalitative spørgeskema-interviews.

Styregruppen lægger sig op ad Rådet for Børns Læring's trelede definition af inklusion i skolemæssig sammenhæng: *fysisk inklusion, social inklusion, faglig inklusion*.

Inklusion omfatter både fysisk tilstedeværelse samt social og faglig deltagelse. Den sociale inklusion finder sted, når eleven deltager i fællesskabet både fagligt, socialt og kulturelt. Der er tale om inklusion, når eleven er en del af fællesskabet og både har samarbejds-mæssige og venskabelige relationer til andre elever og føler sig som en del af fællesskabet. Det handler om, at kunne deltage aktivt og kunne påvirke fællesskabet. Inklusion forstås dermed som deltagelse i læringsfællesskabet.

Styregruppen har en forståelse af, at inklusion retter sig mod alle elever, men har i arbejdet med kvalitetseftersyn haft fokus på elever med særlige behov, da der i kommissoriet til styregruppen har været fokus herpå.

Udfordringer og anbefalinger

Det er samlet set styregruppens vurdering, at folkeskolen udgør et godt fundament for arbejdet med inkluderende læringsmiljøer, bredere fællesskaber og faglig udvikling og trivsel for eleverne. Styregruppen ser en række indsatser, der både kan bidrage til at imødegå flere af de udfordringer, som gruppen har identificeret, og bidrage til, at så mange elever som muligt er inkluderet.

Det er vigtigt at understrege, at styregruppens anbefalinger er rettet til politikere, forvaltning og skolernes ledelse – og ikke direkte til lærere og pædagoger og øvrigt frontpersonale. Det skal her bemærkes, at disse målgrupper er lavet for at tydeliggøre, hvor initiativforpligtelsen er placeret i forhold til styregruppens anbefalinger.

Styregruppens anbefalinger skal ses som et række muligheder, der skal hjælpe med til at skabe rammerne for, at frontpersonalet kan lykkes med at understøtte elevernes faglige, sociale og personlige læring og udvikling og skabe gode vilkår for elevernes trivsel. Styregruppen understreger samtidig, at der ikke er nogen quick-fixes i forhold til arbejdet med inkluderende læringsmiljøer. Det kræver tid, vedholdenhed og fælles ansvar, hvor alle i og rundt om skolen arbejder i samme retning.

Styregruppen anerkender, at det ikke i sig selv løser udfordringerne at fremlægge disse anbefalinger. Det kræver prioritering, tid, fælles ansvar og engageret professionelt samarbejde på skolerne at omsætte de muligheder og løsninger, som anbefalingerne peger på.

Styregruppen er desuden opmærksom på, at der er forskel på både anbefalingernes væsentlighed og på, hvordan anbefalingerne skal gennemføres. Nogle anbefalinger vurderer gruppen for at være af helt central betydning i forhold til at styrke inkluderende læringsmiljøer i skolen. Det er disse anbefalinger, der præsenteres i denne afrapportering.

Nedenfor præsenteres styregruppens vurderinger og beskrivelser, der er struktureret omkring 3 centrale hovedudfordringer og 20 anbefalinger.

#1. Fælles forståelse og fælles mål

Styregruppen mener helt principielt, at skolen består af grundlæggende læringsfællesskaber, der kan rumme alle elever - det gælder både fagligt svage og stærke, indadtregerende og udadtregerende elever, drenge og piger, tosprogede, flygtninge mv. Alle elever skal mødes af læringsmiljøer, der fremmer faglig, social og personlig læring, udvikling og trivsel, uanset om de går i et almen- eller specialtilbud. Derfor bør inklusion fremadrettet ses som en grundlæggende værdi for hele skoleområdet - for almen skolen såvel som for specialskolen.

Der er en helt grundlæggende udfordring i, at forståelsen af inklusion for mange er for snævert knyttet til et spørgsmål om, at flytte nogle elever fra specialtilbud til almenundervisningen. I forhold til den overordnede politiske rammesætning og styring er det styregruppens vurdering, at ambitionen om inklusion af elever ikke bør knyttes snævert til kvantitative mål - i Hjørring Kommune 97 %-målsætningen. Ambitionen bør ikke være et spørgsmål om kvantitative mål for andelen af elever i almenundervisningen med i stedet kvalitative mål om at styrke folkeskolens inkluderende læringsmiljø til gavn for alle elever, og målet om, at alle elever skal udvikle sig fagligt og socialt.

Med hensyn til at etablere en fælles kulturforståelse har styregruppen identificeret udfordringer, der drejer sig om at sikre en fælles forståelse og fælles sprog om eleverne og inkluderende læringsmiljøer, ligesom der

i nogen grad mangler systematisk opfølgning og evaluering af det inkluderende arbejde. Hertil kommer opfattelsen af, at problemerne er indlejret i eleverne med særlige behov - at særlige behov alene er knyttet til den enkelte elev, og hvis denne elev flyttes, løser det alle problemer.

Styregruppen anbefaler, at:

- Alle i og omkring skolen forstår og anvender begrebet inklusion/inkluderende læringsmiljø bredt, så de refererer til skolens praksis i forhold til alle elever og deres mangfoldighed, og ikke forstås snævert
- Politikerne fjerner lokalt besluttet 97 %-målsætning og at fokus rettes mod kvalitative mål om, at styrke folkeskolens inkluderende læringsmiljø til gavn for alle elever. Og mål om, at alle elever skal udvikle sig fagligt, socialt og personligt og være en del af almenmiljøet - velvidende, at ikke alle elever kan være en del af den almenskolen. Der er elever, der har behov for et særligt tilpasset specialskoletilbud, hvis de skal inkluderes og udvikle sig fagligt, socialt og personligt
- Forvaltning og skoleledelse sikrer, at ressourcerne udnyttes mest fleksibelt og bedst muligt i forhold til at udvikle inkluderende læringsmiljøer, der understøtter elevernes faglige progression og sociale og personlige læring, udvikling og trivsel
- Skoleledelsen i samarbejde med medarbejderne udarbejder fælles mål og konkrete indsatser for, hvordan skolens inkluderende læringsfællesskaber kan realiseres, med inddragelse af skolebestyrelse, forældre og elever
- Skoleledelsen i højere grad inddrager og samarbejder med de ressourcer, der er i det omgivende samfund – den åbne skole. Det drejer sig både om ungdomsskolen, klubber, kultur- og foreningslivet, erhvervslivet samt i forhold til forældresamarbejde i mere bred forstand
- Skoleledelsen i samarbejde med medarbejderne løbende følger op og kvalitetsudvikler skolens inkluderende læringsmiljøer og skolens arbejde med elever med særlige behov og samarbejdet mellem almenskolen og specialskolen.
- Skoleledelsen i dialog med medarbejdere udvikler konkret strategi for systematisk brug af data, evaluering og professionelle læringsamtaler som en central del af skolens professionelle læringsfællesskab med fokus på alle elevernes læring og trivsel (fagligt, socialt, personligt)
- Skoleledelsen udarbejder en tydelig opgave- og rollebeskrivelse af pædagogernes arbejde som del af skolens inkluderende læringsmiljø

#2. Praksisforståelse og praksiskompetence

Der er udfordringer i forbindelse med viden om og praksisforståelse for elever med særlige behov og hvilke læringsmiljøer, der understøtter læring og trivsel for elever med særlige behov. Og der er udfordringer med utilstrækkelig pædagogisk praksiskompetence i forhold til at understøtte læring og trivsel for elever med særlige behov i almenskolen.

Der er en række udfordringer i forhold til at styrke almenundervisningen. Disse retter sig særligt mod undervisningsdifferentiering og tilrettelæggelse af undervisningen, herunder klasseledelse og struktur, en manglende viden om didaktiske tilgange til elever, hvilke indsatser der har effekt, samt hvornår de har effekt. Hertil kommer, at samarbejdet mellem lærere og pædagoger flere steder er en udfordring.

Den specialpædagogiske viden, praksisforståelse og praksiskompetence er ofte utilstrækkelig i almenundervisningen. Mangfoldighed og forskellighed blandt eleverne udfordrer også skolens indretning og organisering. Der er ikke tilstrækkelig viden om muligheden for og adgangen til mere fleksible former for læringsmiljøer og organisering mellem special- og almenundervisning.

Styregruppen vurderer, at specialpædagogisk indsigt og støtte skal tættere på den almene undervisning. Dette gælder både eleverne, så vejen fra et specialskoletilbud til almenskolen reduceres, og det gælder i

forhold til at sikre, at den specialiserede viden og kompetence også kan spille ind i almenområdet, ligesom viden og kompetence fra almenområdet kan styrke specialtilbuddene. Samtidig skal den nødvendige indretningsmæssige og organisatoriske fleksibilitet sikres, så skolerne kan arbejde kvalificeret med inkluderende læringsmiljøer.

Der er behov for en fælles forståelse af, hvilke grundlæggende kompetencer og hvilke mere specifikke specialpædagogiske kompetencer, der skal til i forhold til elevernes mangfoldighed og forskellige undervisningsbehov. Herudover er der behov for et styrket fokus på, hvordan lærere og pædagoger kan få adgang til nødvendig viden, rådgivning og sparring.

Styregruppen anbefaler, at:

- Forvaltning og skoleledelse prioriterer og understøtter et tæt og stærkt tværfagligt praksissamarbejde i almenskolerne og HjørringSkolen, involverende bl.a. PPR, socialrådgivere og sundhedspersonale. At PPR har de tilstrækkelige specialpædagogiske kompetencer og et godt indblik i den enkelte skoles/specialklasses praksis
- Forvaltning og skoleledelse sikrer et tværfagligt og fleksibelt kommunalt inklusionsteam, så almenskolerne enkelt og nemt kan få adgang til specialpædagogiske kompetencer. Det er især afgørende, at dette inklusionsteam bidrager med konkret pædagogisk praksisstøtte, sparring og vejledning i undervisningen
- Skoleledelsen prioriterer øget brug af co-teaching i undervisningen med henblik på at styrke læreres og pædagogers kompetenceudvikling og styrkede inkluderende læringsmiljøer i almenskolen
- Skoleledelsen styrker et kompetent tværfagligt ressource-team lokalt på skolen med særlig indblik i at arbejde specialpædagogisk med inkluderende læringsmiljøer mv.
- Skoleledelsen sikrer strategisk kompetenceudvikling af medarbejdernes praksisforståelse for elever med særlige behov og praksiskompetence til at skabe inkluderende læringsmiljøer for elever med særlige behov
- Skoleledelsen sikrer i samarbejde med medarbejderne, at den enkelte klasse kender til de særlige behov, der eksisterer i klassen, og at der kan tales om forskelligheder og forskellige behov på en åben og respektfuld måde

#3. Tidlig opsporing og tidlig indsats

Styregruppen vurderer, at indsatser over for elever med særlige behov vil være mere effektiv og have en større positiv betydning for eleverne, hvis de sættes tidligt ind, herunder med fokus på forebyggelse eller foregribelse af elevernes udfordringer. Der er i almenskolen et stort fokus på at løse akutproblemer, og det kan tage opmærksomheden væk fra de forebyggende indsatser.

Styregruppen finder, at der er udfordringer med et tilstrækkeligt velfungerende tværgående praksissamarbejde om den tidlige opsporing og tidlige indsats. Udfordringer ses bl.a. i forhold til den forebyggende og foregribende indsats. Hvis den forebyggende indsats skal styrkes, betyder det også en omprioritering af ressourcer. Der er særligt blandt lærerne og pædagoger i almenundervisning en udbredt oplevelse af mangel på fornødne ressourcer, viden og praksisnære kompetencer og redskaber i forhold til tidlig opsporing og tidlig indsats i forhold til elever med særlige behov.

Styregruppen finder, at der er udfordringer med et rettidigt og koordineret samarbejde mellem HjørringSkolen og almenskolen omkring visitation og revisitation af elever med særlige behov, der sikrer et rettidigt og passende inkluderende skoletilbud til elever med særlige behov.

Desuden har styregruppen identificeret udfordringer med, at der er flere specialklasser/specialklasselever, der er placeret på folkeskoler, hvor der er meget pres på de fysiske pladsmæssige rammer, hvilket for

specialklasseeleverne betyder ringere læring og trivsel og ofte resulterer i u hensigtsmæssig udadreagerende adfærd. Der har gennem de sidste par år vist sig udfordringer med de fysiske rammer for forskellige specialklasseafdelinger. I skoleåret 2017-18 er det både K-klasserne og ADHD-klasserne der er udfordret af de fysiske pladsmæssige rammer.

Styregruppen anbefaler, at:

- Alle i og omkring folkeskolen understøtter, at almen skolen i højere grad har fokus på tidlig opsporing og tidlig indsats i forhold til elever med særlige behov, eller elever der på anden vis kan komme i vanskeligheder
- Forvaltning og skoleledelse styrker fælles ansvar omkring tværgående mål og strategier, der prioriterer og understøtter tværfagligt praksissamarbejde i skolen omkring tidlig opsporing og tidlig indsats i forhold til elever med særlige behov og diagnoser
- Forvaltning og skoleledelse prioriterer et tværgående og tværfagligt samarbejde, bl.a. via opsporing af elever, der er i risiko for marginalisering eller for at få et mindre udbytte af skoletiden, og ved bedre brug af data til at identificere elever, der er i mistrivsel i risiko for faglig og/eller social marginalisering og eksklusion – fx lignende tværgående og tværfaglige projekt "Godt du kom"
- Forvaltning og skoleledelse prioriterer, at der tidligt kan sættes ind i almen skolen såvel som HjørringSkolen med praksisnær helhedsorienteret tværfaglig indsats, fx. i samarbejde mellem PPR-medarbejdere, socialrådgivere, sundhedsplejersker, lærere/pædagoger
- Skoleledelsen i almen skolen og HjørringSkolen sikrer et tættere, rettidigt og mere koordineret samarbejde omkring visitation og re-visitiation af elever med særlige behov, så de sikres det rigtige inkluderende skoletilbud på det rette tidspunkt
- Politikerne, forvaltning og skoleledelse prioriterer, at der laves en analyse af, hvorvidt den nuværende fysiske placering af specialklasserne er den mest hensigtsmæssige for elevernes læring, trivsel og udvikling